

vi en langobard, dialecte oberdeutsch, a l'a-al. antic *dwërch* correspondria aquesta mateixa forma i el *du-* sí que es comprèn naturalment que fos reduït al *gu-* de la inicial comuna d'innombrables germanismes, mentre que del sentit de 'atravesat, esbiaixat' propi del germànic continental es passava llisament d'una banda al 'tort' de la vista de l'home (com de la fusta i de tota cosa).

Ens abstindrem de negar del tot la probabilitat que *dwerch*, romanitzat molt d'hora, fos llatinitzat en un GUERCIU amb *kj*, com vol Gamillscheg (*Rom. Germ.* 1, pp. 374-5; vol. II, pp. 43-4), però reconeguem que explicar-ho com fa aquest per un «desdoblament» de la *h* en *kj*, i voler comparar-ho amb la pronúncia dels estrangers que articulen *ju* en lloc de *ü*, és mostrar un enorme desconeixement de les realitats fonètiques.

Deixem aquests absurds equilibris: l'explicació que va donar Wartburg ja en la seva tesi doctoral (RDR III, 1912, 39) sí que és natural i convincent: primer el mot germànic hauria donat *guerco* (amb la *-h* recollada tornant-se *-k*), i com que en italià el plural dels mots en *-co* es fa en *-ci*, el plural de *guerco* fou *guerci*, i d'aquí s'extragué després el singular *guercio*: es tracta d'un fet d'analogia molt conegut, bastant freqüent en italià, i que es produïa encara més en la llengua antiga, on el joc morfològic *amico/amici*, *chierico/chierici* (*cherci* hem vist dalt en l'*Inferno*) era tan general,² de fet fins avui es manté el singular *guercu* a Còrsega, i *guerck* tant a Como com a Milà. D'altra banda no és aquest l'únic germanisme en *-c* on s'ha imposat aquesta alteració morfològica: *truži* a Gènova, *trevuš* al Ticino, *truš* a la Valtellina per a 'bota de drap' del germànic TUBRUK/THEUHBROK (Gam., *Rom. Germ.* 1, p. 374).

Aquesta evolució del plural en *-ci* d'arrel morfològica explica perfectament la *č* de la forma literària italiana, i alhora la *z* dels dialectes de l'Alta Itàlia: Bolonya, Piacenza, Mirandola *guerz*, Polesine *guerzo*, Venècia *guerso*,³ d'on surt la variant *guerz* que hem vist documentada a casa nostra el 1241 i 1502. Ara bé aquesta explicació etimològica i fonètica no és possible en català: en primer lloc perquè nosaltres no podíem rebre el mot més que del francic o del gòtic (i aquests conservaven la sorda TH-), mai de l'alt-alemany o langobard, i després perquè tant la *x* com la *-o* restarien inexplicables en una evolució fonètica catalana. Meyer-Lübke, que hi cercava una explicació (en *Das Katalanische*, pp. 34-5), ja llavors es veié obligat a reconèixer que la forma catalana era «auffällig», però en realitat és inadmissible que la nostra *x* pogués sortir del *-hs* germ. (del nominatiu gòtic, deia ell): no pot ser darrere la consonant *r* que *hs* o *ks* es vocalitzin primer en *is* d'on *š* (CINXIT, STRINXIT, JUNXIT donaren *cins*, *estrens*, *juns*, veg. *VidesR*, vol. I, pp. 55, 59, 60). Ja vaig exposar aquests fets i idees en el DCEC II, 825-6 (junt amb d'altres, que ara no cal repetir, i hi remeto), on encara no trobava els fets prou clars i solament posava objeccions a l'explicació de M-Lübke i Gamillscheg, però sense veure-ho netament i remetent al meu futur estudi del *DECat*.

Per al català, doncs, a penes es pot dubtar del manlleu de l'italià, com admet també Moll (*AlcM*). Ara ja no vacillaria gens a donar aquestes conclusions com a definitives, si no fos que en llengua d'oc hi ha escrípols més forts. Sembla que tingui raó Schultz-Gora en afirmar: «la forma oc. ant., que és *guers* (amb *-s* fixa) i ja es troba en Peire d'Alvernhe (fi S. XII), és massa antiga, i acompanyada de les modernes *guerle* i *guers*, perquè pugui ser manlleu de l'italià» (*ASNSL* CXLIV, 259-60). Veg., en efecte, Rayn. III, 516, i *PSW* IV, 516.

Aquest article del *PSW* no pot deixar, però, de fer-nos certa impressió. Més o menys clares i més o menys insegures, tanmateix hi ha sis cites; val a dir que la del *Donat Proensal* seria recusable per ser d'autor italià, i la de les *Leys d'Amors* no és clar que contingui això; sempre en resten, ultra la de Peire d'Alvernhe les de tres o quatre trobadors, secundaris o postclàssics, però en part molt coneguts. Fonèticament també allí un manlleu de l'italià fóra possible, car es podria partir de l'alt-italià *guerz(o)* que acabem de veure.

I tenint en compte allà, les raons semàntiques i ambientals que he indicat més amunt, encara tenim dret a pensar en un italianisme precoç i d'èxit excepcional. Podríem recolzar-ho en alguna mesura en el fet que certs parlars occitans moderns hi presenten en lloc de la *-s* occitana fonemes del tipus *č*, que de nou evoquen la sospita de l'italianisme: Roergue «*guèche*, *-o*, *louche*, *bigle*, *strabique*» (Vayssier), Tarn *guèxe* *louche* (strabisme) (Gary) (= *gêse* segons sembla, i ací aquesta *š* és excepcional, car en aquesta zona no pot venir de *-iss-*), i *gancherle*. Jo en el provençal mistralenc: «mai quau ansin brando lis éuse? / Ai! soun troussà coume de féuse; / et di fiò de Sant-Eume, a saut, a vertouion / boumbis la flamado *gancherlo*», *Mireio* (VI, 70.4).

Tanmateix és veritat que aquesta qüestió occitana ens priva de donar el dossier com a clos. Car si per a l'oc. no podríem partir del langobard, difícil és imaginar que poguéssim partir d'una forma gòtica o frànca corresponent, puix que ací hauria d'haver-hi TH-sorda. ¿Es podria doncs pensar que hi hagué parlars frànccics o gòtics que haguessin canviat TH- en D-? Ben problemàtic és això. Una altra alternativa no problemàtica, però almenys poc versemblant fóra pensar que en el Sud de França aquesta arrel germànica s'hagués encruat amb un ètomon diferent. En rigor es podria pensar per a això en el grup del gòt. *dwals* 'boig' (neerl. *duwaas* 'neci', 'boig') i neerl. *duwaals* que entranya idees entorn de 'fals',⁴ cosa que també em sembla problemàtica.

O millor pensar en un mot cèltic: bretó modern *gwilc'ha* 'mirar de reüll' («*schielen*»), bretó antic *guelch* que hom assenyala amb el significat «strabones» en una glossa dels Ss. IX-X.⁵ Si aquesta data és segura, i sobretot si hi hagués seguretat que tal cosa és antiga en cèltic insular i té alguna probabilitat d'haver existit en el gallo-cèltic,⁶ fóra verament un bon candidat. Així i tot, com sigui que aqueixa *-L-* discre-